

**Пам'ятка щодо заготівлі ягід брусниці звичайної (*Vaccinium vitis-idaea*)
в _____ надлісництві філії «Подільський лісовий офіс»
ДП «Ліси України»**

Ця Пам'ятка роз'яснює порядок, методику та обмеження заготівлі ягід брусниці звичайної (*Vaccinium vitis-idaea*) – вічнозеленого чагарничка родини Вересові (Ericaceae) – у межах лісового фонду _____ надлісництва філії «Подільський лісовий офіс» ДП «Ліси України» (далі – Надлісництво).

Викладена у цій Пам'ятці інформація поширюється як на заготівлю для власного споживання громадянами, так і на промислову заготівлю суб'єктами господарювання на підставі спеціального дозволу.

Пам'ятка розроблена відповідно до Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 квітня 1996 року №449 (далі – Порядок).

Відповідно до статей 72-73 Лісового кодексу України, заготівля дикорослих ягід без заподіяння шкоди лісу належить до побічних лісових користувань. Вимоги до здійснення побічних лісових користувань визначені Порядком, пункт 6 якого прямо встановлює загальний принцип, покладений в основу цієї Пам'ятки: *«Заготівля другорядних лісових матеріалів і побічні лісові користування повинні здійснюватися способами та у терміни, що виключають можливість заподіяння шкоди лісу»*.

Правовий режим заготівлі диференційований залежно від мети:

- **Збір для власного споживання** громадянами є загальним використанням лісових ресурсів і здійснюється безкоштовно, без спеціального дозволу;
- **Промислова (комерційна) заготівля** належить до спеціального використання лісових ресурсів, здійснюється за плату на підставі спеціального дозволу – **лісового квитка**, порядок видачі якого визначений постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 р. № 761 «Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів», із зазначенням обсягів, строків і місць заготівлі та сплатою рентної плати.

Пункт 19 Порядку встановлює, що обсяги щорічних заготівель встановлюються постійними лісокористувачами **на підставі матеріалів лісовпорядкування** – тобто заготівля ягід на конкретній ділянці має бути

узгоджена з наявними лісотаксаційними даними про ресурсну базу цієї ділянки, а не призначатися довільно.

Брусниця – вічнозелений сланкий чагарничок заввишки 10-28 см із довгим повзучим кореневищем, за допомогою якого вид, подібно до чорниці, формує щільні клональні (генетично єдині) колонії. Листки шкірясті, овальні, темно-зелені зверху й світліші знизу з характерними дрібними чорнуватими крапчастими ямочками, з краями, загнутими донизу, – і зберігаються на кущику протягом усього року, що дає змогу впізнавати рослину навіть узимку. Квітки білі чи блідо-рожеві, дзвоникоподібні, зібрані в пониклі густі грона, цвітуть у травні-червні. Плоди – яскраво-червоні кулясті ягоди, досягають у серпні-вересні.

Брусниця є світлолюбним, ксеромезофільним, оліготрофним чагарничком, що на рівнинній території України типово росте разом із чорницею у низькоповнотних соснових лісах на підзолистих піщаних ґрунтах. Порівняно з чорницею брусниця чутливіша до літньої посухи (потребує більше вологи), проте витриваліша до зниження кислотності ґрунту й коливань температурного режиму.

Важливо зазначити про важливу біологічну особливість брусниці – квіткові бруньки, з яких наступного року розвинеться врожай, закладаються на пагонах ще за рік до цвітіння. Це означає, що інтенсивний збір урожаю **металевим гребінками** (лопатою із зубцями) здатний одночасно з ягодами поточного сезону пошкоджувати вже сформовані квіткові бруньки майбутнього року, безпосередньо знижуючи врожайність ділянки не в цьому, а в **наступному** сезоні. Науковцями встановлено, що втрата біомаси через збір гребінкою може або скорочувати кількість генеративних (плодоносних) органів рослини, або змушувати чагарничок перерозподіляти ресурси на вегетативний ріст замість плодоношення в наступні роки, – обидва механізми ведуть до зниження врожаю.

З огляду на це заготівля в межах лісового фонду Надлісництва здійснюється **лише способом ручного збору** – обриванням стиглих ягід пальцями. Використання важких металевих гребінок з жорсткими металевими зубцями на ділянках лісового фонду Надлісництва **категорично заборонено**, адже це наслідки виявляються не одразу, а лише в результативності наступного сезону, що робить цю шкоду непомітною для самого заготівельника в момент збору.

Заготівля здійснюється з дотриманням загальних вимог охорони праці, встановлених внутрішніми регламентами Надлісництва. Особливої уваги потребує ризик присмоктування кліщів – переносників кліщового вірусного енцефаліту та хвороби Лайма. Заготівельникам рекомендується використовувати закритий одяг зі щільно прилеглими манжетами, проводити огляд одягу й відкритих ділянок тіла після завершення роботи в лісі та за потреби застосовувати засоби індивідуального захисту від кліщів, дозволені до використання в Україні.

Обсяги заготовленої продукції в межах промислової заготівлі фіксуються відповідно до умов виданого лісового квитка. Факти виявлення нетипово низької чи високої продуктивності конкретних ділянок, а також ознак деградації місцезростань (зокрема внаслідок надмірного витоптування)

доводяться заготівельниками до відома лісничого для врахування під час наступного планування обсягів заготівлі.

Брусниця – рослина-довгожителька серед наших лісових ягід – на відміну від багатьох сусідок по лісовій галявині, вона не скидає листя на зиму, а зустрічає холоди у своєму звичному темно-зеленому вбранні. Тож якщо взимку ви побачите під снігом кущик зі шкірястим, темним зверху й світлішим знизу листячком – знайте, це саме вона, брусниця, тихо чекає весни.

Брусниця є багатою на вітаміни й антиоксиданти, і чудово зберігається без цукру завдяки власній природній бензойній кислоті – а завдяки вічнозеленому листю тішить око не лише влітку, а й узимку.

Бережіть себе і свою родину – і нехай наші ліси щороку зустрічають вас яскраво-червоними ягідними килимами.